

Jeremi Budniak

Rec.: Bernard Łukańko, *Kościelne modele ochrony danych osobowych*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2019, ss. 352.

Kościół oraz inne związki wyznaniowe gromadzą, przechowują i przetwarzają dane osobowe w różnorodnych obszarach swojej działalności: począwszy od prowadzenia ksiąg parafialnych, obejmujących m.in. rejestry chrztów, ślubów i zgonów, poprzez aktywność duszpasterską, z uwzględnieniem zasady tajemnicy duszpasterskiej, aż po realizację funkcji społecznych, charytatywnych oraz edukacyjnych. Ochrona danych osobowych z perspektywy prawa wyznaniowego wymaga wyważenia, z jednej strony, interesu jednostki w zakresie jej konstytucyjnego prawa do prywatności (art. 47 Konstytucji RP), a z drugiej – zagwarantowanej zasady poszanowania autonomii oraz wzajemnej niezależności państwa i związków wyznaniowych (art. 25 ust. 3 tejże). Podstawę prawną w tym zakresie stanowi rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych), zwane dalej „RODO”. Ustanawia ono ogólne zasady przetwarzania danych osobowych w Unii Europejskiej, w tym również danych szczególnej kategorii, takich jak przekonania religijne (art. 9 RODO). Z kolei według art. 91 RODO kościoły i inne związki wyznaniowe, stosujące szczegółowe zasady ochrony osób fizycznych w zakresie ochrony danych osobowych przed jego wejściem w życie, pozostają uprawnione do ich dalszego stosowania, o ile zostaną one dostosowane do niniejszego rozporządzenia (ust. 1) i podlegać będą nadzorowi niezależnego organu (ust. 2) z zastrzeżeniem, że spełnia on warunki określone w rozdziale VI rozporządzenia. Zgodnie z motywem 165 preambuły do RODO, postanowienia rozporządzenia nie naruszają statusu kościołów ani związków czy wspólnot wyznaniowych, wynikającego z konstytucyjnych uregulowań obowiązujących w państwach członkowskich i uznanego w art. 17 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE).

Przykładem zastosowania odrębnych szczegółowych regulacji jest Kościelny Inspektor Ochrony Danych Osobowych (KIODO), obejmujący swym zakresem całą strukturę Kościoła katolickiego na terenie RP. Stosowanie autonomicznych regulacji w tym zakresie skutkuje wyłączeniem spod nadzoru Prezesa Urzędu Ochrony Danych Osobowych, zwanego dalej „PUODO”. Związek wyznaniowy, który nie zdecydował się na wdrożenie szczegółowych zasad ochrony danych na podstawie art. 91 ust. 2 RODO, zobowiązany jest do pełnej podległości przepisom ogólnym rozporządzenia. Prowadzenie działalności regulowanej prawem państwowym, m.in. w zakresie edukacji, pomocy społecznej, działalności pożytku publicznego lub aktywności gospodarczej, powoduje, że związki wyznaniowe podlegają w tym zakresie bezpośredniemu stosowaniu przepisów ogólnych RODO i nadzorowi PUODO.

Mając na uwadze, że obowiązująca do 25.05.2018 r. ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. 2016 poz. 922 t.j.) nie przewidywała odrębnych regulacji dotyczących przetwarzania danych osobowych przez kościoły i inne związki wyznaniowe, należy uznać wejście w życie RODO za istotny przełom normatywny w dziedzinie prawa wyznaniowego.

Tematyce ochrony danych osobowych poświęcona jest opublikowana w 2019 r. monografia Bernarda Łukański pt. *Kościelne modele ochrony danych osobowych*. Jest ona wszechstronnym, rzetelnie udokumentowanym opracowaniem o wysokim poziomie merytorycznym i analitycznym. Autor publikacji, doktor habilitowany nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne, jest adiunktem w Zakładzie Prawa Międzynarodowego Publicznego Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk w Warszawie oraz kierownikiem Centrum Polsko-Niemieckich Badań Prawnoporównawczych. Uzyskał stopień doktora nauk prawnych (Dr iuris) na Uniwersytecie Humboldtów w Berlinie oraz tytuł magistra prawa (LL.M.) na Uniwersytecie Europejskim Viadrina we Frankfurcie nad Odrą. Jego zainteresowania badawcze koncentrują się wokół prawa europejskiego, prawa międzynarodowego publicznego oraz prawa cywilnego.

Punkt wyjścia dla recenzowanej monografii stanowi omówienie pojęcia i genezy ochrony danych osobowych w kościołach i innych związkach wyznaniowych oraz przedmiotu ochrony danych osobowych w prawie wewnętrznym związków wyznaniowych. Analiza historyczna cechuje się wskazaniem przedmiotowego kontekstu unormowań na gruncie krajowym oraz europejskim. Obok opisu regulacji ochrony danych osobowych w związkach wyznaniowych w porządkach prawnych Niemiec, Austrii i Włoch przed 25.05.2018 r., czyli przed wejściem w życie RODO, wskazano także na deficyt regulacyjnej dyrektywy 95/46/WE, będącej jego poprzedniczką.

W rozdziale drugim ujęto przesłanki stosowania art. 91 RODO m.in. w odniesieniu do dotychczasowych modeli unormowań obowiązujących w Kościele

katolickim, Polskim Autokefalicznym Kościele Prawosławnym, Kościele Ewangelicko-Augsburskim w RP, Kościele Ewangelicko-Reformowanym w RP, Kościele Zielonoświątkowym w RP oraz Kościele Adwentystów Dnia Siódmego w RP. Zawarto także analizy dotyczące m.in. przesłanek umożliwiających dostosowanie autonomicznych unormowań do aktualnie obowiązujących ram prawnych, oraz sposób ich właściwej implementacji.

Rozdział trzeci prezentuje możliwe modele realizacji wymogu dostosowania dotychczasowych unormowań do standardu RODO wspomnianych związków wyznaniowych. Autor wzbogaca te rozważania o wybrane akty prawa wewnętrznego związków wyznaniowych na gruncie niemieckim: Kościoła katolickiego i Kościoła ewangelickiego, a także postuluje wnioski *de lege ferenda* w odniesieniu do regulaminów ochrony danych osobowych w kościołach w Polsce.

W kolejnym rozdziale monografii autor scharakteryzował regulacje dotyczące instytucji odrębnego organu nadzorczego nad przetwarzaniem danych osobowych w kościołach i innych związkach wyznaniowych, zasady postępowania przed tym organem oraz jego cechy, takie jak: niezależność, kwalifikacje członków, zasady wyboru, zadania i uprawnienia. Całość wywodu zmierza do sformułowania propozycji instytucji odrębnego organu nadzorczego, sprawującego kontrolę nad przetwarzaniem danych osobowych w kościołach i innych związkach wyznaniowych w sposób odpowiadający wymogom RODO.

Rozdział piąty poświęcono środkom ochrony prawnej zawartym w kościelnych aktach dotyczących ochrony danych osobowych, obejmującym prawo do wniesienia skargi do organu nadzorczego, kontrolę sądową rozstrzygnięć i bezczynności tego organu, ochronę prawną przed sądem przeciwko administratorowi lub podmiotowi przetwarzającemu, regulacje dotyczące dochodzenia roszczeń odszkodowawczych oraz nakładanie sankcji administracyjnych i karnych za naruszenia RODO. Autor wsparł swoje analizy prezentacją wzorcowego modelu regulacyjnego, reprezentowanego przez Kościelny Sąd ds. Ochrony Danych Osobowych Kościoła katolickiego w Niemczech, co dodatkowo podkreśla praktyczny wymiar pracy oraz świadczy o innowacyjności zastosowanego podejścia badawczego.

W rozdziale szóstym sformułowano wnioski końcowe, które podsumowują kluczowe obserwacje i refleksje wypracowane w toku szczegółowej analizy. Autor dokonuje tego w sposób zwięzły i enumeratywny, ułatwiając tym samym czytelnikowi możliwość usystematyzowania przedstawionych informacji oraz przyswojenia kluczowych tez i wniosków zawartych w rozprawie. W końcowej części znalazła się bibliografia wraz z wykazem aktów prawnych oraz orzecnictwa.

W świetle powyższych rozważań, prawnoporównawczy charakter monografii dr. hab. Bernarda Łukańki reprezentuje jeden z jej kluczowych walorów

metodologicznych. Staranność oraz wszechstronne wykorzystanie literatury niemieckojęzycznej przez autora zaowocowały pogłębioną analizą problematyki ochrony danych osobowych w kościołach i innych związkach wyznaniowych, osadzając ją w krajowym i europejskim kontekście. Integracja orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej oraz judykatury polskiej i niemieckiej dodatkowo wzbogaca i precyzuje prowadzoną analizę, przemawiając za jej wartością praktyczną. Przedstawione rozwiązania oraz wnioski, w tym prezentacja modelowego organu nadzorczego, mogą stanowić wzór i inspirację do usprawnienia istniejących mechanizmów ochrony danych osobowych w kościołach i innych związkach wyznaniowych.

Niezwykle rzetelna i wszechstronna rozprawa stanowi bezsprzecznie znaczący wkład w dorobek polskiego prawa wyznaniowego. Publikacja ta zainteresuje nie tylko praktyków prawa, naukowców zajmujących się prawem UE i ochroną danych osobowych w kościołach i innych związkach wyznaniowych, ale także pracowników kościelnych i publicznych organów nadzorczych.